

ОГЛЯД ПРОВІДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Анотація. У статті розглянуто провідні тенденції та специфіку формування громадянської культури у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. Громадянська спрямованість навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі дає можливість реально впливати на формування громадянської культури студента, розширює діапазон виявлення його здібностей, збільшує можливість кожного випускника вишу зайняти гідне становище у суспільстві та виявити свою свідому громадянську активність. Важливим у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів є орієнтація на підготовку їх до компетентної і відповідальної участі у суспільному і політичному житті країни на місцевому, регіональному і національному рівнях; акцентування уваги на засвоєнні відповідних знань, умінь і навичок, формуванні громадянських якостей; визнання пріоритетним завдання розвитку особистості, здатної до саморегуляції і самоорганізації соціальної поведінки.

Зміст статті відображає ідеї громадянської культури різних періодів та презентує цілісну картину ідеї громадянської культури майбутнього педагога поч. ХХІ ст.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянська культура, тенденції виховання, професійна підготовка, майбутні педагоги, ідеї громадянської культури.

THE TRENDS IN CIVIL CULTURE EDUCATION OF FUTURE TEACHERS AT THE BEGINNING OF THE XXI st CENTURY

Annotation. The article deals with the main trends and specifics of the formation of civil culture in the process of professional training of future teachers. The civic orientation of the educational process in a higher educational establishment gives an opportunity to really influence the formation of a student's civil culture, extends the range of identifying their abilities, increases the possibility of each graduate to take a decent position in the society and identify their conscious civil activity. A significant aspect of the training of future teachers is the orientation towards their preparation for competent and responsible participation in the public and political life of the country at the local, regional and national levels; focusing on the learning of relevant knowledge, skills and competences, the formation of civil qualities; recognition of personality development as a priority task, the personality capable of self-regulation and self-organization of social behavior.

The content of the article reflects the ideas of civil culture of different periods and presents a coherent picture of the idea of a civic culture of the future teacher at the beginning of the XXIst century.

Keywords: civil education, civic culture, tendencies of education, professional training, future teachers, ideas of civil culture.

Постановка проблеми. Сучасні суспільно-політичні реалії в Україні породжують важливість соціальної активності громадян та розвитку їхньої громадянської культури для становлення демократичної держави. Відповідно не лише перед педагогічною громадськістю, але й перед усім суспільством стоїть гостра необхідність

якісної підготовки студентської молоді до життя в умовах функціонування громадянського суспільства. Суспільна потреба у громадянському вихованні особистості посідає важливе місце у низці державних документів, у яких підготовка молоді до відповідального і усвідомленого життя та діяльності у демократичній правовій державі, громадянському суспільстві визначається пріоритетним напрямом освіти. Оскільки першочерговим завданням виховного процесу з громадянського виховання є підготовка учнівської молоді до повноцінного життя та праці, то професійна підготовка майбутніх педагогів потребує створення педагогічної системи, яка враховує вплив зазначених факторів, забезпечує підготовку майбутніх учителів до життя в громадянському суспільстві, вияв різних форм громадянської активності.

Аналіз попередніх досліджень. У вітчизняній і зарубіжній педагогіці в останні роки здійснено ряд досліджень, в яких аналізуються проблеми виховання молоді людини. Наукові праці І. Беха, А. Бойко, Є. Бондаревської, М. Боришевського, І. Зязюна, Н. Ничкало, О. Сухомлинської, К. Чорної свідчать про пильну увагу вчених до питання громадянського виховання.

Проблемами громадянського виховання опікувалися М. Боришевський, М. Бургін, І. Бех, О. Вишневський, Т. Дем'янюк, В. Поплужний, Б. Павленік, В. Лозова і Г. Троцько, М. Рагозін, О. Сухомлинська, Т. Умурзакова, К. Чорна науковці зазначають, про важливість організації громадянського виховання у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів.

Аналіз дисертаційних робіт із громадянського виховання й формування громадянськості студентської молоді (О. Кафарська, І. Пацора, Н. Савелюк, Н. Савотіна, А. Сігова, І. Сопівник) свідчить про те, що сьогодні активізується дослідження цих проблем, які висвітлено в серіях науково-популярних видань, у педагогічній і методичній періодиці.

Мета статті визначити тенденції виховання громадянської культури майбутніх вчителів на початку XXI ст.

Виклад основного матеріалу. В умовах освітньої політики початку XXI ст освіта має бути спрямована на розробку і реалізацію заходів, що сприяють формуванню громадянського суспільства і розвитку громадянської культури його громадян. Створення центрів громадянської освіти, розробка державних концепцій та програм, організація заходів всеукраїнського масштабу – свідчить про актуальність проблеми громадянського виховання в сучасному українському суспільстві.

Вимоги, що диктує час до людини як члена громадянського суспільства, знайшли відображення в основоположних документах, що визначають стратегію розвитку вітчизняної освіти. Законодавчі документи, а саме: «Декларація принципів толерантності» від 26.10.1995 р., «Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), «Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти» затверджена колегією Міністерства освіти України від 28.02.1996 р., «Проект Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку Української державності» («Педагогічна газета», № 6 (72)), червень 2000 р., Закон України «Про освіту» від 23.03.1996 р. № 100 / 96 (зі змінами і доповненнями), Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» (від 1.12.1998р.), «Інструктивно-методичний лист Міністерства освіти і науки України щодо героїко-патріотичного виховання учнівської та студентської молоді у навчальних закладах освіти України від 27.11.2014 № 1/9-614 спрямовані на створення в сфері освіти сприятливих умов для реалізації державних установок в області громадянського виховання молоді, зокрема формування почуття патріотизму, законотворчості, виховання політичної і соціально активної особистості, толерантною, здатною на продуктивні відносини з особами іншої національності і віри, з розвиненим національною самосвідомістю; виховання особистості, здатної в професійній діяльності проявити високий рівень громадянської культури.

У Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті наголошено, що домінуючою основою розвитку українського суспільства є виховання «свідомого громадянина, патріота, набуття молоддю соціального досвіду, високої культури міжнаціональних взаємовідносин, формування в молоді потреби та уміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, трудової, екологічної культури» [1, с. 4].

Сучасне громадянське суспільство справляє значний вплив на свідомість і почуття студентської молоді, різко зростає роль викладача як носія національних і загальнолюдських цінностей, зразка поведінки, що володіє високою громадянською культурою, свідомістю та відповідає за майбутнє країни. Тобто викладач стає потужним важелем у громадянському вихованні студентства, з одного боку впливає на розвиток особистості в цілому, з другого – на розвиток майбутнього громадянина країни, їх культурний і виробничий потенціал.

На поч. XXI ст. загальноновизнаним є той факт, що від особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, ідеалів і знань майбутніх педагогів безпосередньо залежить розвиток країни, проте значна частина випускників педагогічних вузів не володіє необхідними знаннями щодо громадянського виховання підростаючого покоління, не володіє ціннісними суспільними орієнтирами. Саме тому, перед педагогічними вищими навчальними закладами (ВНЗ) гостро постає проблема пошуку оптимальних шляхів організації громадянського виховання щодо формування громадянської культури майбутніх педагогів в системі їх професійної підготовки.

Дослідження історико-педагогічної проблеми, щодо формування громадянської культури показує, що в основі громадянської культури лежить ідея виховання громадянина як людини, що живе в державі, піклується про

її інтереси та є патріотом своєї держави, як громадянин проявляє соціально-політичну активність поважаючи закони держави, володіє правами і виконує обов'язки; здатний до самоврядування.

Аналіз літератури також показав, що у змісті громадянської культури педагогів поч. ХХІ ст варто відобразити історичні підходи до даного поняття, його ґенезу з урахуванням інтеграції провідних ідей окремих історичних періодів.

Ми пропонуємо цілісну картину ідеї громадянської культури педагога поч. ХХІ ст., яка включає в себе провідні ідеї громадянського виховання різних епох (рис. 1).

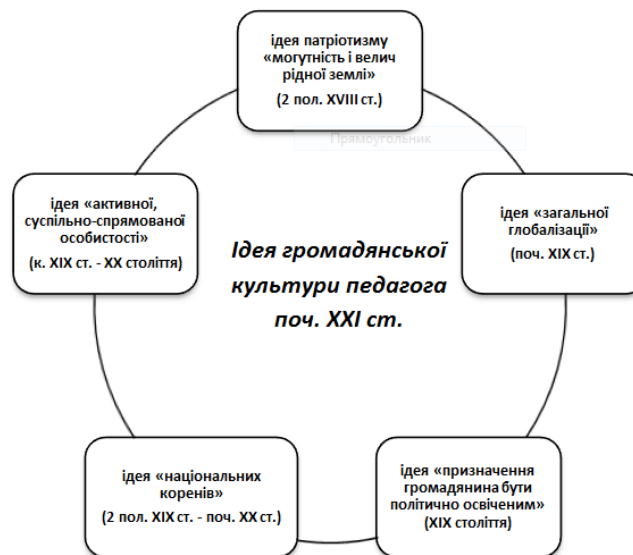

Рис. 1. Ідеї громадянської культури педагога поч. ХХІ ст.

Провідні ідеї модернізації вищої професійної освіти передбачають тенденції виховання громадянської культури майбутніх педагогів, оскільки саме громадянська культура майбутніх педагогів розглядається крізь призму патріотичного, політико-правового, національного, міжнаціонального, загальнолюдського і професійного виховання особистості. Тому, громадянська культура студентів, виступає як інтегративна властивість особистості, що характеризується наявністю глибоких і міцних знань з галузі громадянського виховання школярів; патріотизму до Батьківщини, свого народу і його культури, до представників інших національностей та їх культури, до політико-правової сфери держави, до суспільства і загальнолюдських проблем; а також активної соціально-корисної і професійної діяльності, умінням самостійно, організувати роботу щодо громадянського виховання школярів, обравши відповідні форми і методи для їх реалізації.

Академік Академії педагогічних наук України О. Сухомлинська у своїй статті «Громадянське виховання: спадщина і сучасність» наголошує, «що виховання громадянських якостей – це емоційно-почуттєве прилучення дітей до різних форм знання, розуміння, діяльності й поведінки, спрямованих на прояви громадянськості. До громадянських якостей належать: любов до свого народу, краю, вітчизни, толерантність, демократизм, громадянська свідомість, громадянська гідність, громадянський обов'язок, громадянська відповідальність, громадянська мужність, громадянська діловитість, працелюбність, повага до законів держави, чужої думки тощо» [3, с. 4].

Отже, громадянське виховання розглядається з позицій системного підходу, що дозволяє розкрити єдність і взаємозв'язок патріотичного, політико-правового, національного, міжнаціонального і загальнолюдського аспектів у становленні громадянина.

Особливістю формування громадянської культури у студентів педагогічного вузу є інтеграція теоретичної, методичної, практичної і науково-дослідної роботи, кореляція практичних, наукових компонентів професійної підготовки майбутніх педагогів з урахуванням патріотичного, політико-правового, національного, міжнаціонального і загальнолюдського аспектів громадянського виховання.

Процес професійної підготовки майбутніх педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах є складною за структурою, багатокомпонентну педагогічну систему. У неї входять: навчання, виховання, розвиток студентів, їх науково-дослідницька робота, діяльність викладачів і діяльність студентів, від професійної спрямованості та взаємозв'язку яких залежить продуктивність всієї системи професійної підготовки.

Сутність професійної підготовки в педагогічному вузі полягає в тому, щоб, по-перше, озброїти майбутніх вчителів необхідним обсягом наукових знань, умінь і навичок для продуктивної професійної діяльності; по-друге, розвинути індивідуально і професійно значущі якості особистості, педагогічні цінності, відносини; по-третє, сформулювати потребу і готовність до продовження самоосвіти і самовиховання. Тому, для соціалізації в сучасному

суспільстві та досягнення професійного успіху майбутнім педагогам недостатньо одних лише фундаментальних і професійних знань. Потрібні також знання про свої громадянські права і свободи, вміння їх захищати, навички участі в управлінні і взаємодії з органами державної влади, толерантність, уміння об'єднувати зусилля для вирішення спільних проблем тощо.

Виходячи із наукових поглядів, які викладено у науковій праці «Інноваційні технології громадянського виховання» Т. Дем'янюк та Т. Умурзакова відзначимо, провідні тенденції формування громадянської культури у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів:

- проведення наукових досліджень з проблем виховання учнівської молоді;
- наукове обґрунтування концепції та цільових творчих програм виховання особистості гімназиста;
- підготовку та видання наукових збірників, статей, науково-методичних посібників тощо з громадянського виховання;
- проведення наукових конференцій, методологічних, науково-теоретичних семінарів;
- розробку перспективних планів виховної роботи з проблем громадянського виховання;
- проведення соціологічних опитувань учасників виховного процесу;
- видання інформаційних листівок, буклетів, присвячених новітнім педагогічним технологіям, передовому педагогічному досвіду у галузі громадянського виховання;
- організацію виставок, видання інформаційної літератури, проведення бібліотечно-бібліографічних оглядів, занять з теми громадянського виховання;
- методично-консультативну роботу із суб'єктами управління системою громадянського виховання;
- впровадження в практику результатів наукових досліджень та інноваційних виховних технологій з метою реалізації планів і програм громадянського виховання учнів [1, с. 12].

Як засвідчують результати дослідження тенденції формування громадянської культури у студентської молоді пов'язані з встановленням громадянського суспільства. При цьому в кожному епоху поняття «громадянської культури» наповнюється своїм змістом, обумовлено характером і організацією життя суспільства, відображає суспільно-політичні протиріччя свого часу.

Висновок. З позицій нашого дослідження, особливий інтерес представляють тенденції формування громадянської культури педагога на поч. ХХІ ст., що відображають цілісно соціальне замовлення суспільства, яке спрямовано на формування громадянина-патріота, здатного розбудувувати суверенну Україну та плекають творчу особистість, котра здатна творити майбутнє, дбати про нинішнє і не забувати про минуле задля добробуту своєї країни і народу.

Література

1. Дем'янюк Т. Інноваційні технології громадянського виховання / Т. Дем'янюк, Т. Умурзакова // Директор школи. – 2003. – № 16 (квіт.). – С. 12-13.
2. Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття» // Освіта України. – 2002. - № 33. – С. 4-6.
3. Сухомлинська О. Громадянське виховання : спадщина і сучасність [Текст] / О. Сухомлинська // Доба історичної та громадянської освіти : науково-методичний часопис. – 2005. – №2. – С.4-5.